

Innst. 202 S

(2011–2012)

Innstilling til Stortinget fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:162 S (2010–2011)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Laila Marie Reiertsen, Robert Eriksson, Vigdis Giltun og Tord Lien om endring i forskrift om arbeidsmarkedstiltak – fjerning av individstønad

Til Stortinget

Sammendrag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen endre forskrift om arbeidsmarkedstiltak, FOR-2001-12-20-1544, kap. 10 slik at frisk, arbeidsdyktig ungdom ikke fristes til å avslutte skolegangen for å leve som passive stønadsmottakere.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens behandling

Komiteen ba i brev av 22. juni 2011 om statsrådets vurdering av forslaget. Statsrådets svarbrev av 2. september 2011 følger vedlagt.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tove Linnea Brandvik, Thor Erik Forsberg, Steinar Gullvåg, Kari Henriksen og Anette Trettebergstuen, fra Fremskrittspartiet, lederen Robert Eriksson, Vigdis Giltun og Laila Marie

Reiertsen, fra Høyre, Sylvi Graham og Torbjørn Røe Isaksen, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen, fra Senterpartiet, Geir Pollestad, og fra Kristelig Folkeparti, Kjell Ingolf Ropstad, viser til at individstønaden er en stønad til livsopphold til tiltaksdeltakere. Ytelsen er ifølge Nav på 227 kroner ved lav sats, og 313 kroner ved høy sats. I tillegg kommer tilleggsytelser som er knyttet til faktiske utgifter til for eksempel transport eller barnetilsyn. Komiteen merker seg at regjeringen understreker at ytelsen utelukkende går til de som deltar i ett av flere beskrevne arbeidsrettede tiltak, og at i 2011 var det gjennomsnittlig 9 700 mottakere av ytelsen, hvorav om lag 1 900 var ungdom i aldersgruppen 16–19 år. Komiteen viser til at det har vært en nedgang i antall mottakere under 25 år. Komiteen merker seg at en relativt stor andel av mottakerne av individstønad er under myndighetsalderen.

Komiteen viser til at frafallet fra videregående skole, særlig fra en del yrkesfaglige studieretninger, er opp mot 40–50 pst. Det er godt dokumentert at det er en sammenheng mellom manglende utdanning og manglende deltakelse i arbeidsmarkedet, og sosiale utfordringer senere i livet. Det er avgjørende at unge mennesker som oppsøker Nav møtes raskt og effektivt, og møtes med krav og et tilbud om aktivitet. I den grad det er mulig, bør ungdom gis alternative tilbud som gjør at de kan fullføre videregående opplæring eller få relevant fagutdanning.

Komiteen ser ikke at det er dokumentert en klar sammenheng mellom «drop out» fra videregående skole og ytelsen man mottar som deltaker på Arbeidspraksis. Samtidig kan individstønaden oppfattes som et betydelig økonomisk bidrag for en del unge mennesker, særlig sammenliknet med hva andre jevnaldrende har tilgang til. Det er verdt å

huske at unge som tar videregående opplæring ikke får midler til livsopphold for å gjøre dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at videregående opplæring snarere vil være en ekstrautgift for mange, selv om utstyret er skattefinansiert og en del kvalifiserer til stipender og lån. I teorien er det også tenkelig at en ung person først har droppet ut av skolen, så deltatt på tiltak og mottatt 4 800 kroner i måneden, og så får tilbud om å gå tilbake på skolen og dermed mister disse midlene til livsopphold. Disse medlemmer stiller spørsmål ved om unge under myndighetsalder skal motta kontantytelser til livsopphold fra det offentlige. Det finnes allerede i dag ordninger som skal sikre mindreårige livsopphold dersom foreldrene ikke er i stand til dette, men det er prinsipielt sett vanskelig å se hvorfor en 17-åring som har droppet ut av skolen skal få egne midler til livsopphold selv om vedkommende bor hjemme hos sine foreldre, mens en 17-åring i samme situasjon som går på skolen, ikke skal få det.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, ser at individstønaden bidrar til at flere faktisk deltar i tiltak og dermed kommer i aktivitet. Flertallet mener på generelt grunnlag at det er viktig at offentlige støtteordninger bidrar til aktivitet og utdanning eller arbeid, og ikke til passivitet.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker at måloppnåelsen for ungdomsgarantien ikke har vært god nok. Dette flertallet viser til at ungdomsgarantien skal sikre at unge under 20 år som står utenfor arbeid og utdanning skal få tilbud om arbeidsrettede tiltak.

Et tredje flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det er et tett samarbeid mellom Oppfølgingstjenesten og Nav om denne gruppen, og garantiordningen ser ut til å fungere tilfredsstillende. Det har imidlertid vært utfordringer knyttet til måloppnåelse på oppfølgings- og tiltaksgarantien for ungdom i alderen 20–24 år. Arbeidsdepartementet følger disse garantiordningene tett, og styrker arbeidet for at garantiene skal kunne fungere bedre som virkemidler i oppfølgingen av unge arbeidssøkere.

Komiteen understreker videre viktigheten av en koordinert virkemiddelbruk for unge mennesker som dropper ut av videregående utdanning. I den for-

bindelse vises også til Kunnskapsdepartementets prosjekt Ny GIV.

Komiteen legger stor vekt på den betydning utdanning, læring og forberedelse til inntektsgivende arbeid har for at ungdom skal kunne ta ansvar for eget liv, levestandard og samfunnsnyttig innsats. Komiteen mener skolen, oppfølgingstjenesten i fylkeskommunen og Nav har et felles ansvar for oppfølging og iverksetting av tiltak overfor ungdom som faller ut av skolehverdagen uten å ha planer for alternativ sysselsetting og/eller opplæring. Fylkeskommunen har hovedansvaret for å forebygge og hindre «drop-out». Oppfølgingstjenesten og Nav skal følge opp når denne innsatsen ikke fører frem og ungdom trenger alternativ sysselsetting og opplæring.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at det i statsrådens svarbrev av 2. september 2011 til arbeids- og sosialkomiteen vises det til at det, for å kunne motta stønad, er en forutsetning at stønadsmottakeren faktisk deltar på arbeidsrettet tiltak og at man først må melde seg på et Nav-kontor og bli registrert som arbeidssøker. Det er ifølge statsråden bare tiltak som avklaring, arbeidsrettet rehabilitering, arbeidspraksis, behandlingstilbud for personer med lettere psykiske og sammensatte lidelser, oppfølging, arbeid med bistand og opplæring som gir adgang til individstønaden. Disse medlemmer mener at de aller fleste av de nevnte forholdene mer naturlig kan dekkes av andre ytelser som for eksempel arbeidsavklaringspenger eller kvalifiseringsstønaden.

Disse medlemmer anser at avsluttet skolegang før det planlagte løpet ikke bør bidra til å gi grunnlag for en egen ytelse. I statsrådens svarbrev til komiteen understrekes det at, sitat:

«Å slutte på videregående skole utløser *ikke* rett til stønad fra Arbeids- og velferdsetaten.»

I likhet med de fleste tiltak Nav råder over, er det etter disse medlemmers mening vesentlig med oppfølging, forebygging og relevante tiltak. En bedre og tettere oppfølging av unge mennesker som faller ut av skolen, motiverende tiltak og insentiver til å gjenoppta utdannelsen, er slik disse medlemmer ser det nødvendig for å bidra til at utdanning blir det beste alternativet for ungdom som faller ut, eller står i fare for å falle ut, av skolesituasjonen. Disse medlemmer anser at støtte i form av individstønaden kan bidra til å gjøre det lettere å ta en beslutning om å avslutte skolegangen.

Disse medlemmer viser til at statsråden i sitt svarbrev peker på at Arbeidsdepartementet har igangsatt et arbeid med å gjennomgå stønadene og stønadsnivået i forbindelse med tiltaksdeltakelse,

blant annet med sikte på harmonisering. Disse medlemmer antar at individstønaden blir omfattet av dette arbeidet og at Stortinget kan få seg forelagt en sak om gjennomgangen og resultatene av denne så snart som mulig.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem sak om stønader og stønadsnivå i forbindelse med tiltaksdeltakelse, der individstønaden også er vurdert, i løpet av 2012.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge frem sak om stønader og stønadsnivå i forbindelse med tiltaksdelta-

kelse, der individstønaden også er vurdert, i løpet av 2012.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument 8:162 S (2010–2011) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Laila Marie Reiertsen, Robert Eriksson, Vigdis Giltun og Tord Lien om endring i forskrift om arbeidsmarkedstiltak – fjerning av individstønad – bifalles ikke.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 16. februar 2012

Robert Eriksson

leder

Torbjørn Røe Isaksen

ordfører

Vedlegg

Brev fra Arbeidsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 2. september 2011

Representantforslag 162 S (2010-2011) fra stortingsrepresentantene Laila Marie Reiertsen, Robert Eriksson, Tord Lien og Vigdis Giltun om endring i forskrift om arbeidsmarkedstiltak – fjerning av individstønad

Stortingsrepresentantene Laila Marie Reiertsen, Robert Eriksson, Tord Lien og Vigdis Giltun har foreslått endring i forskrift 10. desember 2001 nr. 1544 om arbeidsmarkedstiltak kap. 10, slik at frisk, arbeidsdyktig ungdom ikke fristes til å avslutte skolegangen for å leve som passive stønadmottakere.

Bakgrunnen for forslaget er den store ungdomsledigheten i Europa, samt forslagsstillerens oppfatning av at frafallet fra videregående skole i Norge er økende. Forslagsstillerne er i denne sammenhengen bekymret for at den stønaden arbeidsledige får for å delta på et arbeidsrettet tiltak kan virke som et insentiv til å forlate videregående opplæring til fordel for deltakelse i arbeidsrettede tiltak fra Arbeids- og velferdsetaten.

Bakgrunn

Stønad til livsopphold mv. til tiltaksdeltaker ("individstønad") er regulert i forskrift 20. desember 2001 nr. 1544 om arbeidsmarkedstiltak, kapittel 10. For å kunne motta stønad, er det en forutsetning at stønadmottakeren faktisk deltar på et arbeidsrettet tiltak. Å slutte på videregående skole utløser ikke rett til stønad fra Arbeids- og velferdsetaten. Man må først melde seg på et NAV-kontor og bli registrert som arbeidssøker. Deretter gjøres det en konkret, individuell vurdering av eventuelle behov for bistand, oppfølging og/eller arbeidsrettet tiltak. Disse vurderingene gjelder behovet for oppfølging, tiltak mv., og ikke spørsmålet om det skal gis stønad eller ikke.

Det er *bare* deltakelse i følgende arbeidsrettede tiltak som utløser stønaden: Avklaring, arbeidsrettet rehabilitering, arbeidspraksis, behandlingstilbud for personer med lettere psykiske og sammensatte lidelser, oppfølging, arbeid med bistand og opplæring (AMO).

Individstønaden består av en basisytelse som i utgangspunktet kan betraktes som en stønad til livsopphold, samtidig som den gir et økonomisk insentiv til å delta i tiltak. Deltakere mellom 16 og 19 år mottar lav sats, kr 220 per tiltaksdag, mens deltakere over 19 år mottar høy sats, kr 304 per tiltaksdag. I tillegg ytes eventuelt barnetillegg med kr 39 per tiltaksdag

per barn. Fordi tiltaksdeltakere under 19 år i de aller fleste tilfellene bor hjemme og forsørges av foreldrene, får disse basisytelse etter lav sats. Denne anses dermed å ha mer preg av insentiv til gjennomføring av tiltak enn å være en livsoppholdsyttelse.

Tiltaksdeltakere mellom 16 og 19 år kan motta om lag kr 4 800 i basisytelse per måned. I tillegg til basisytelsen kan det gis *tilleggsytelser til dekning av visse faktiske utgifter* i forbindelse med gjennomføring av tiltak, bl.a. stønad til dekning av reiseutgifter, skolemateriell og barnetilsyn. Disse stønadene gis også bare under deltakelse i tiltak.

Samlet kan tiltaksdeltakere mellom 16 og 19 år dermed motta om lag kr 6 000 per måned, under forutsetning av at de faktisk deltar i et arbeidsrettet tiltak.

Forslagsstillerne viser til Arbeids- og velferdsetatens langtidsledighetsgaranti og knytter ledigheten blant ungdom til lav måloppnåelse på denne. Langtidsledighetsgarantien skal sikre tilbud om arbeidsrettet tiltak for personer som har to års arbeidssøkerperiode og seks måneders sammenhengende ledighet bak seg. Ungdom er dermed ikke den primære målgruppen for denne garantiordningen. Det er mer relevant å vise til Arbeids- og velferdsetatens egne garantiordninger for ungdom. Ungdomsgarantien skal sikre at ungdom under 20 år uten arbeid og skoleplass får tilbud om arbeidsrettede tiltak så fort som mulig, for å hindre at ungdom i denne aldersgruppen faller ut i passivitet. Tiltaksgarantien for ungdom mellom 20 og 24 år skal sikre tilbud om arbeidsrettet tiltak etter seks måneders ledighet. Dette innebærer en tidligere inngripen overfor unge enn for andre ledige.

Måloppnåelsen på tiltaksgarantien for 20-24 åringer har vært noe høyere enn for langtidsledighetsgarantien, men har ikke vært god nok. Jeg vet at det gjøres mye godt arbeid for ungdom i fylkene, og at indikatorene som har blitt brukt for å måle gjennomføringen av garantiordningene, ikke har vært godt nok egnet til å fange opp det arbeidet Arbeids- og velferdsetaten gjør. Vi arbeider nå med garantiordningene for å sikre at gjennomføringen av dem blir så god som mulig.

Forslagsstillerne peker på at det er en økning i antall personer som slutter i skolen. Det er vanlig å definere frafall fra videregående opplæring som andelen som ikke fullfører videregående opplæring i løpet av fem år. Med dette utgangspunktet ser vi at frafallet har holdt seg relativt stabilt i Norge siden

midten av 90-tallet. Betydningen av fullført videregående opplæring og en økende erkjennelse av behovet for å øke gjennomføringen i videregående opplæring har gitt et styrket politisk fokus på denne utfordringen. Denne erkjennelsen har blant annet resultert i regjeringens store satsing for økt gjennomføring i videregående opplæring gjennom partnerskapet Ny GIV.

Jeg vil bemerke at det innenfor dagens system gjennom Lærekandidatordningen finnes mulighet til å ta såkalt grunnkompetanse, dvs. godkjent nivå under fagbrevet. Her tegner eleven en individuell opplæringskontrakt, og dersom eleven i løpet av eller etter endt opplæringstid ønsker å oppnå full fagkompetanse, er det selvsagt åpent for det. En annen vei er praksisbrevet som er en forsøksordning som alle fylker kan ta i bruk.

Vurdering av om regelverket for stønad til livsopphold mv. ved tiltaksdeltakelse bør endres

Forslagsstillerne oppfatter individstønad som et insentiv til å forlate videregående opplæring: "Det blir mer fristende å få en stønad på 6 000 kroner pr. måned enn å bli stimulert til utdanning og en vei inn i arbeidslivet." Slik jeg ser det, kan individstønad gi ulike insentiver overfor ulike grupper. For ungdom som står langt fra arbeid og utdanning, kan stønaden fungere som et insentiv til å delta på tiltak fremfor å falle ut i passivitet. Gruppen som forslagsstillerne er opptatt av, er imidlertid den gruppen som står på kanten til å falle ut av videregående skole, hvor det kan tenkes at mulighet for tiltaksdeltakelse og individstønad kan gjøre at de tar dette steget. I den forbindelse er det viktig å minne om at tiltaksdeltakelse og tilhørende individstønad betinges av Arbeids- og velferdsetatens vurderinger av den enkeltes behov for bistand for å komme tilbake til arbeid eller utdanning.

Statistikken viser at det har vært en nedgang i antall mottakere av individstønad den siste tiden. I første halvår 2011 har det vært en nedgang i antall mottakere under 25 år på 1 300 personer eller 22 prosent, sammenliknet med første halvår 2010. I gjennomsnitt var det 4 600 personer under 25 år som mottok individstønad i første halvår 2011. Totalt var det i samme periode gjennomsnittlig 9 700 som mottok stønaden, uavhengig av alder. Ved utgangen av april i år var det likevel om lag 1 900 ungdom i aldersgruppen 16-19 år som deltok i et arbeidsrettet tiltak og som mottok stønad i forbindelse med dette. Ungdom i alderen 16-18 år utgjorde 18 prosent av alle tiltaksdeltakere med individstønad, mens tiltaksdeltakere i alderen 19-24 år utgjorde 31 prosent.

Det er få holdepunkter for påstandene om at stønaden i seg selv gir insentiver til å avbryte videregående opplæring, især fordi det ikke er noen auto-

matikk i tildeling av tiltak og tilhørende stønader. For eldre tiltaksdeltakere er trolig stønaden i større grad nødvendig som en livsoppholdsytelse, men denne er også så lav at den i en del tilfeller må suppleres med sosialhjelp. Samtidig er det liten forskjell på høy og lav sats. Dette kan gi grunnlag for å vurdere nivået både på høy og lav sats nærmere. Arbeidsdepartementet har derfor satt i gang et arbeid med å gjennomgå stønadene og stønadsnivået i forbindelse med tiltaksdeltakelse, bl.a. med sikte på harmonisering. Dette som et ledd i arbeidet med oppfølging av St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering.

Ungdom har rett til 3 års videregående opplæring som normalt må tas ut i løpet av en sammenhengende periode på 5 år (opplæringsloven § 3-1). Prinsipielt bør en derfor i størst mulig grad arbeide for å finne løsninger for å redusere frafallet og øke gjennomføringen innen utdanningsmyndighetenes forvaltningsområder.

Oppfølgingstjenesten i fylkeskommunen har ansvaret for ungdom som ikke har søkt, eller som har falt fra videregående opplæring underveis. Oppfølgingstjenesten skal sørge for at det blir tatt kontakt med alle i målgruppen og sørge for at de får tilbud om opplæring, arbeid eller annen sysselsetting. Oppfølgingstjenesten har også et ansvar for å formidle, og eventuelt samordne tilbud fra ulike instanser. Arbeids- og velferdsetaten er en viktig samarbeidspartner for oppfølgingstjenesten, hvor for eksempel det arbeidsrettede tiltaket Arbeidspraksis kan inngå som et element i det tilbudet som gis.

Ungdom som er uten skole, arbeid eller lærlingplass, som ikke begynner i videregående opplæring eller som slutter underveis, er i målgruppen for tiltaket Arbeidspraksis. Dette er det mest benyttede tiltaket for ungdom under 19 år; om lag 70 prosent av de unge tiltaksdeltakerne er i Arbeidspraksis. Målgruppen er i stor grad sammenfallende med den fylkeskommunale oppfølgingstjenestens målgruppe. Tiltaket kan benyttes i kombinasjon med videregående opplæring. Dette er en løsning som kan motivere til å fullføre videregående skolegang, og er et sentralt element i Oppfølgingsprosjektet under Ny GIV.

Ny GIV er regjeringens satsing for økt gjennomføring i videregående opplæring. Denne satsingen inneholder flere prosjekter, deriblant Oppfølgingsprosjektet der jeg samarbeider tett med Kunnskapsministeren. Ny GIV har fokus på koordinert og effektiv virkemiddelbruk og skal styrke samarbeidet mellom oppfølgingstjenesten og Arbeids- og velferdsforvaltningen i oppfølgingen av ungdom som har falt fra, eller står i fare for å falle fra videregående opplæring. Målet er at flest mulig får hjelp til å fullføre videregående opplæring med studiekompetanse, yrkeskompetanse, eventuelt grunnkompetanse. Til-

passede kombinasjoner av arbeidsrettede tiltak fra Arbeids- og velferdsetaten og opplæring fra fylkeskommunen er et viktig virkemiddel vi samarbeider

om å tilby denne målgruppen. Måloppnåelsen i Ny GIV vil følges nøye, og jeg har stor tro på at tiltakene i Ny GIV vil føre frem.

